

МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

**ЕКСПЕРТ:
ПАРАДИГМИ ЮРИДИЧНИХ НАУК
І ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ**

**EXPERT: PARADIGM OF LAW
AND PUBLIC ADMINISTRATION**

№ 3 (35), 2025

Видавничий дім
«Гельветика»
2025

Експерт: парадигми юридичних наук
і державного управління
Видається з 2018 року
Періодичність: 4 рази на рік
Друкується за рішенням Вченої ради
Міжрегіональної Академії управління персоналом
(протокол № 10 від 19.11.2025)
Видання є таким, що реферується в міжнародних
та вітчизняних наукометричних базах:
Index Copernicus, ResearchBib,
Turkish Education Index, Polish Scholarly Bibliography,
Google Scholar, “Україніка наукова”, ESJI.
Реєстрація суб’єкта у сфері онлайн-медіа:
Рішення Національної ради України з питань телебачення
і радіомовлення № 3053 від 07.11.2024 року.
Ідентифікатор медіа: R40-05594.
Суб’єкт у сфері онлайн-медіа – Приватне акціонерне
товариство «Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна Академія управління персоналом»
(вул. Фрометівська, буд. 2, м. Київ, 03039,
iapm@iapm.edu.ua, тел. (044) 490-95-00).
Відповідно до Наказу Міністерства освіти і науки України
від 28.12.2019 № 1643 (Додаток 4) журнал включено
до Переліку наукових фахових видань України
у категорії «Б».
Спеціальності: D8 – Право, D9 – Міжнародне право.
Статті у виданні перевірені на наявність плагіату
за допомогою програмного забезпечення
StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.
Відповідальність за зміст, достовірність фактів, цитат,
цифр несуть автори матеріалів. Редакція залишає
за собою право на незначне редагування і скорочення
(зі збереженням авторського стилю та головних
висновків). Редакція не завжди поділяє думки авторів
та не несе відповідальність за надану ними інформацію.
Матеріали подано в авторській редакції.
Передрук — тільки з дозволу редакції.
Адреса редакційної колегії:
ПрАТ “ВНЗ “Міжрегіональна Академія
управління персоналом”
вул. Фрометівська, 2, Київ, Україна, 03039
Офіційний сайт видання:
www.journals.maup.com.ua/index.php/expert

Expert: paradigm of law
and public administration
Published from 2018
Pereodisity: 4 times a year
Published by the decision of Academic council
of Interregional Academy of Personnel Management
(Protocol № 10 from November 19, 2025)
Collection is included to the international
and domestic scientometrics databases Index
Copernicus International, ResearchBib, Turkish Education
Index, Polish Scholarly Bibliography, Google Scholar,
“Україніка наукова”, ESJI.
Registration of online media:
Decision of the National Council of Television
and Radio Broadcasting of Ukraine: Decision
No. 3053 as of 07.11.2024. Media ID: R40-05594.
Media entity – Private Joint-Stock Company
«Higher education institution
«Interregional Academy of Personnel Management»
(03039, Kyiv, Frometivska str., 2,
iapm@iapm.edu.ua, tel. (044) 490-95-00).
According to the Order of the Ministry of Education
and Science of Ukraine (Annex 4), the journal is included
in the List of scientific professional publications of Ukraine,
which have been assigned the category «B».
Subject Areas: D8 – Law, D9 – International law.
The articles were checked for plagiarism
using the software StrikePlagiarism.com developed
by the Polish company Plagiat.pl.
The authors are responsible for the content,
accuracy of the facts, quotes, numbers. The editors reserves
the right for a little change and reduction
(with preservation of the author’s style and main
conclusions). Editors can not share the world views of the
authors and are not responsible for the information provided.
Materials filed in the author’s edition.
Reprinting — with the editorial’s permission strictly.
Address of the editorial board:
Interregional Academy of Personnel Management
Str. Frometivska, 2, Kyiv, Ukraine, 03039
Official site:
www.journals.maup.com.ua/index.php/expert

Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління : збірник. № 3 (35), 2025. Київ : ПрАТ
“ВНЗ “Міжрегіональна Академія управління персоналом”, 2025. 36 с.

Головний редактор

Щокін Ростислав Георгійович, доктор юридичних наук, професор, Президент Міжрегіональної Академії управління персоналом

Члени редакційної колегії:

Яблонська-Бонса Йоланта, професор, доктор юридичних наук, керівник кафедри теорії, філософії та історії права Академії Леона Козьмінського в Варшаві, головний редактор часопису «Критика права» (Польща)

Міхальський Томаш, доктор наук, доцент кафедри регіонального розвитку Гданського університету (Польща)

Ніколас Шмітт, кандидат наук, старший науковий співробітник Інституту федералізму Університету Фрібургу (Швейцарія)

Перцев Роман Валерійович, кандидат юридичних наук, відділ ідентифікації та криміналістики (DIFC) Поліція Ізраїлю, Єрусалим (Ізраїль)

Акімова Людмила Миколаївна, доктор наук з державного управління, професор, заслужений працівник освіти України, професор кафедри фінансів та економічної безпеки Національного університету водного господарства та інженерії навколишнього середовища, *l_akimova@ukr.net*

Якимчук Аліна Юріївна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри державного управління, права та гуманітарних наук, Херсонського державного аграрно-економічного університету

Вечорек Лешик, доктор габілітований, доцент, завідувач кафедри кримінального права, кримінології та криміналістики факультету юридичних і суспільних наук Університету ім. Яна Кохановського в м. Кельце (Республіка Польща)

Яскренія Єжи, професор, доктор габілітований, декан факультету юридичних і суспільних наук Університету ім. Яна Кохановського в м. Кельце, завідувач кафедри конституційного, європейського і міжнародного публічного права, віцепрезидент Правління Польського Товариства конституційного права, спікер Товариства польських парламентаріїв, член Правління Європейського Товариства колишніх парламентаріїв Ради Європи (FP-AP) в Парижі (Республіка Польща)

Хаджирадева Світлана Костянтинівна, доктор наук з державного управління, професор, заступник директора Української школи урядування

Яровой Тихон Сергійович, доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри міжнародних відносин та політичного консалтингу Інституту права та суспільних відносин Університету «Україна»

Заросило Володимир Олексійович, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності Міжрегіональної Академії управління персоналом

Сопілко Ірина Миколаївна, доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України, декан юридичного факультету Національного Авіаційного Університету

Кисленко Дмитро Петрович, доктор педагогічних наук, кандидат юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник, Національний університет оборони України імені Івана Черняховського

Рябцев Геннадій Леонідович, доктор наук з державного управління, професор, професор Києво-Могилянської школи урядування

Барабаш Юрій Григорович, доктор юридичних наук, професор, проректор з навчальної роботи Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Скрипнюк Олександр Васильович, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, директор Інституту держави і права імені В. М. Корецького Національної академії наук України

Губанов Олег Олександрович, доктор юридичних наук, професор, доцент кафедри службового та медичного права, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Нестерович Володимир Федорович, доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри державно-правових дисциплін Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка

Тимошенко Юрій Петрович, кандидат юридичних наук, професор, заступник директора Навчально-наукового інституту права імені князя Володимира Великого Міжрегіональної Академії управління персоналом

Швець Катерина Павлівна, доктор наук з державного управління, кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри цивільно-правових дисциплін та міжнародного права Міжрегіональна Академія управління персоналом

Муравйов Кирило Володимирович, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративного, фінансового та банківського права, Міжрегіональна Академія управління персоналом

Нестор Віталій Романович, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри теорії держави і права та конституційного права, Міжрегіональна Академія управління персоналом

Амелін Олександр Юрійович, кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності, Міжрегіональна Академія управління персоналом

Адам Адріан Останек, доктор наук, доктор габілітований, професор Військового технологічного університету (Польща)

Мануель Давид Массено, доцент Політехнічного інституту Бежа (Португалія)

Агнешка Шпак, доктор габілітований, професор кафедри міжнародної безпеки Інституту досліджень безпеки, Торунь (Польща)

Олександра Леткова, доктор права, доцент, юридичний факультет Університету Матея Бела, Банска Бистрица (Словаччина)

Мартін Белтран Сауседо, кандидат наук, професор, юридичний факультет Abogado Ponciano Arriaga Leija, Автономний університет Сан-Луїс-Потосі (Мексика)

Chief Editor

Shehokin Rostyslav Heorhiiovych, Doctor of Law, Professor, President of the Interregional Academy of Personnel Management

Members of the editorial board:

Jablonska-Bonsa Jolanta, Professor, Doctor of Law, Head of the Department of Theory, Philosophy and History of Law Kozminski University, Editor-in-Chief of Critique of Law (Poland)

Tomasz Michalski, Doctor of Science, Associate Professor at the Department of Regional Development, University of Gdansk (Poland)

Nicolas Schmitt, PhD, Senior Researcher at the Institute of Federalism, University of Fribourg (Switzerland)

Pertsev Roman Valeriiovych, PhD in Law, Division of Identification and Forensic Science (DIFC) of Israel Police, Jerusalem (Israel)

Akimova Lyudmyla Mykolayivna, Doctor of Science in Public Administration, Professor, Honored Education Worker of Ukraine, Professor at the Department of Financial and Economic Security, National University of Water and Environmental Engineering (Ukraine)

Yakymchuk Alina Yuriivna, Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of Public Administration, Law and Humanities, Kherson State Agrarian and Economical University (Ukraine)

Vechorok Leshyk, Doctor Habilitated, Associate Professor, Head of the Department of Criminal Law, Criminology and Criminology, Faculty of Law and Social Sciences, Jan Kochanowski University of Kielce (Republic of Poland)

Yaskrenia Jerzy, Professor, Doctor Habilitated (Dr. Hab.), Dean of the Faculty of Law and Social Sciences, Jan Kochanowski University of Kielce, Head of the Department of Constitutional, European and International Public Law, Vice-President of the Board of the Polish Society of Constitutional Law, Speaker of the Society of Polish Parliamentarians, Member of the Board of the European Society of Former Parliamentarians (FP-AP) in Paris (Republic of Poland)

Khadziradeva Svitlana Kostiantynivna, Doctor of Science in Public Administration, Professor, Deputy Director of the Ukrainian School of Government, Head of the Center for Evaluation of Candidates for Civil Service Positions (Ukraine)

Yarovoy Tikhon Serhiiovych, Doctor of Sciences in Public Administration, Ph.D., Professor, Professor at the Department of International Relations and Political Consulting of the Institute of Law and Public Affairs, Open International University of Human Development "UKRAINE" (Ukraine)

Zarosylo Volodymyr Oleksiyovych, Doctor of Law, Professor, Head of the Department of Law-Enforcement and Anti-Corruption Activities, Interregional Academy of Personnel Management (Ukraine)

Sopilko Iryna Nikolaevna, Doctor of Law, Professor, Honored Lawyer of Ukraine, Dean of the Faculty of Law, "State University «Kyiv Aviation Institute»" (Ukraine)

Kyslenko Dmytro Petrovych, Doctor of Pedagogy, PhD in Law, Professor, Leading Researcher, National Defence University of Ukraine (Ukraine)

Riabtsev Gennadii Leonidovych, Doctor of Science in Public Administration, Ph.D., Professor, Professor at the Kyiv-Mohyla School of Government, National University of Kyiv-Mohyla Academy (Ukraine)

Barabash Yurii Hryhorovych, Doctor of Law, Professor, Vice-Rector for Academic Affairs of Yaroslav Mudryi National Law University (Ukraine)

Skrypniuk Oleksandr Vasyliovych, Doctor of Law, Professor, Academician of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine, Honored Lawyer of Ukraine, Deputy Director of V.M. Koretsky Institute of State and Law of National Academy of Sciences of Ukraine (Ukraine)

Hubanov Oleh Oleksandrovych, Doctor of Law, Professor, Associate Professor at the Department of Service and Medical Law, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine)

Nesterovych Volodymyr Fedorovych, Doctor of Law, Associate Professor, Head of the Department of State and Law Disciplines, Luhansk State University of Internal Affairs named after E.O. Didorenko (Ukraine)

Tymoshenko Yuriy Petrovych, PhD in Law, Professor, Deputy Director of the Educational-Scientific Institute of Law named after Volodymyr the Great, Interregional Academy of Personnel Management (Ukraine)

Shvets Kateryna Pavlivna, Doctor of Sciences in Public Administration, PhD in Law, Associate Professor, Professor at the Department of Civil Law Disciplines and International Law, Vice-Rector, Interregional Academy of Personnel Management (Ukraine)

Muraviov Kyrylo Volodymyrovych, Doctor of Law, Professor, Professor at the Department of Administrative, Financial and Banking Law of the Educational-Scientific Institute of Law named after Volodymyr the Great, Interregional Academy of Personnel Management (Ukraine)

Nestor Vitalii Romanovych, Doctor of Law, Professor, Professor at the Department of Theory of State and Law and Constitutional Law, Interregional Academy of Personnel Management (Ukraine)

Amelin Oleksandr Yuriiovych, PhD in Law, Associate Professor, Professor at the Department of Law Enforcement and Anti-Corruption Activities, Interregional Academy of Personnel Management (Ukraine)

Adam Adrian Ostanek, DSc, Dr. Hab., Professor at the Military University of Technology (Poland)

Manuel David Masseno, Associate Professor, Polytechnic Institute of Beja (Portugal)

Agnieszka Shpak, Dr. Hab., Professor at the Department of International Security, Institute of Security Studies, Torun (Poland)

Alexandra Letkova, JUDr., Associate Professor, Faculty of Law Matej Bel University, Banska Bystrica (Slovakia)

Martín Beltrán Saucedo, PhD, Full Professor, Faculty of Law Abogado Ponciano Arriaga Leija, Autonomous University of San Luis Potosí (Mexico)

ЗМІСТ

Граб М. І.

Поняття і види збройних конфліктів..... 6

Савка О. І.

Основні аспекти міжнародно-правової
відповідальності держав, що приймають компанії,
які здійснюють приватну військову
та охоронну діяльність.....10

Стрельбицька Л. М., Заросило В. О.,

Присташ С. С.

До питання визнання віртуальних активів
золотовалютними резервами України
і використання OSINT.....16

Чорнолуцький Р. В., Талах А. М.,

Меджбелъ В. І., Савка О. І., Вишневський Ян

Правосуб'єктність держави
у міжнародних приватноправових відносинах:
сучасні виклики для України.....21

Шиманський М. С., Бортник В. А.

До питання співвідношення понять
реалізації, охорони та захисту прав
на торговельну марку.....27

УДК 347.77/78:342.9

DOI [https://doi.org/10.32689/2617-9660-2025-3\(35\)-27-34](https://doi.org/10.32689/2617-9660-2025-3(35)-27-34)**Шиманський Максим Сергійович,**

здобувач вищої освіти кафедри адміністративного, фінансового та банківського права Навчально-наукового інституту права імені Володимира Великого ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом», проспект Науки, 55а, м. Київ, 03050; shymanskyimax@gmail.com; <https://orcid.org/0009-0009-8772-6376>

Бортник Валентин Анатолійович,

кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри адміністративного, фінансового та банківського права ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом», вул. Фрометівська, 2, м. Київ, 03039; fin406@ukr.net; <https://orcid.org/0000-0002-1226-6215>

ДО ПИТАННЯ СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ РЕАЛІЗАЦІЇ, ОХОРОНИ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ НА ТОРГОВЕЛЬНУ МАРКУ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню змісту та обсягу понять реалізації, охорони та захисту прав інтелектуальної власності на торговельну марку, а також проблематики їх співвідношення. Проаналізовано актуальні наукові та словникові підходи до тлумачення відповідних категорій, а також релевантні положення Паризької конвенції про охорону промислової власності та національного законодавства України. Встановлено, що охорона та захист не є тотожними за змістом і обсягом поняттями, а реалізація прав на торговельну марку охоплює обидва елементи. З'ясовано, що охорона виступає ширшою правовою категорією, яка передуює захисту та створює передумови для його здійснення. Запропоновано авторські дефініції реалізації, охорони та захисту як у вузькому значенні – у контексті прав на торговельну марку, так і в загальнотеоретичному аспекті.

Ключові слова: інтелектуальна власність, торговельна марка, реалізація, охорона, захист, співвідношення понять.

Shymanskyi Maksym Serhiiovych,

Higher Education Applicant at the Department of Administrative, Financial and Banking Law, Educational and Scientific Law Institute Interregional Academy of Personnel Management, 55a, Nauky avenue, Kyiv, 03050; shymanskyimax@gmail.com; <https://orcid.org/0009-0009-8772-6376>

Bortnyk Valentyn Anatoliiovych,

PhD in Law, Associate Professor, Head of the Department of Administrative, Financial and Banking Law Interregional Academy of Personnel Management, 2, Frometivska Str. Kyiv, 03039; fin406@ukr.net; <https://orcid.org/0000-0002-1226-6215>

ON THE INTERRELATION OF THE CONCEPTS OF IMPLEMENTATION, PROTECTION AND ENFORCEMENT OF TRADEMARK RIGHTS

Abstract. The article studies the meaning and scope of the concepts of implementation, protection and enforcement of trademark rights, as well as the issue of their interrelation. The analysis covers current scholarly and lexicographic approaches to interpreting these categories, along with relevant provisions of the Paris Convention for the Protection of Industrial Property and the national legislation of Ukraine. It was found that protection and enforcement are not identical in terms of their meaning and scope, while the implementation of trademark rights encompasses both elements. It was determined that protection constitutes a broader legal category that precedes enforcement and creates the necessary preconditions for its application. The article also offers the author's definitions of implementation, protection and enforcement both in the narrow sense – within the framework of trademark rights, and in the broader theoretical context.

Key words: intellectual property, trademark, implementation, protection, enforcement, interrelation of concepts.

Постановка проблеми. В умовах стрімкої глобалізації та безперервного розвитку інновацій інтелектуальна власність дедалі частіше стає об'єктом уваги не лише наукової та професійної спільноти, а й широкого загалу. Особливої активності обговорення теоретичних і практичних аспектів інтелектуальної власності набули протягом останніх років. Це зумовлено насамперед посиленням євроінтеграційної політики України, активним реформуванням національної системи інтелектуальної власності, розширенням просвітницьких ініціатив у цій сфері, а також, на глобальному рівні, стрімким розвитком штучного інтелекту як нового «творця» об'єктів інтелектуальної власності.

Незважаючи на невинну еволюцію процесів у сфері інтелектуальної власності, торговельні марки продовжують залишатись найбільш поширеним та затребуваним об'єктом інтелектуальної власності. Це зумовлюється їхньою універсальністю: торговельні марки слугують ефективним засобом комунікації, просування, ідентифікації та розмежування товарів і послуг різних осіб. Окрім цього вони виконують низку інших не менш важливих функцій, пов'язаних з гарантуванням якості продукції чи обслуговування, попередженням про наявність прав у правомочного суб'єкта та охороною від порушень з боку третіх осіб тощо.

Водночас за ринкової економіки та капіталоцентричного середовища спостерігається перенасичення майже всіх ринків товарів і послуг, що призводить до зростання конкуренції, яка нерідко виходить за межі добросовісної, збільшення обсягів контрафактної продукції та почастищення випадків незаконного використання існуючих позначень третіми особами. У цьому контексті особливої актуальності набуває дослідження теоретичних і практичних аспектів охорони та захисту прав на торговельні марки, зокрема в межах адміністративних процедур.

Разом з тим, належне опрацювання цих питань у практичній площині потребує попереднього ґрунтовного теоретичного аналізу базових категорій, що становлять їх концептуальну основу, а саме «реалізація», «охорона» та «захист». Здійснення комплексного аналізу змісту, обсягу та взаємозв'язку цих понять дозволить уніфікувати теоретико-правовий підхід до їх тлумачення та сприятиме більш ефективному застосуванню відповідних правових механізмів на практиці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання реалізації, охорони та захисту прав знайшли достатньо широке висвітлення в працях визнаних українських науковців та фахівців у сфері права. У контексті торговельних марок

цю тематику досліджували К.Л. Добровольська, Т.Б. Шаповал, В. Валле, І.М. Коросташова, П.Ф. Немеш, Н. Можаровська, О.В. Басай, О.Ю. Черняк, О.В. Ришкова, Ю.В. Кузнєцова, Г.В. Ткачук та інші.

Водночас на сьогодні досі спостерігається неспільність та неузгодженість наукових підходів щодо визначення змісту та обсягу цих понять. Окрім цього, простежується суттєвий брак досліджень, у яких би ці поняття аналізувалися у системному взаємозв'язку. Усе це лише підкреслює наукову значущість подальшого дослідження окресленої проблематики.

Метою статті є з'ясування змісту та обсягу понять реалізації, охорони та захисту прав інтелектуальної власності на торговельну марку, аналіз їх нормативного та доктринального тлумачення, а також встановлення логічного співвідношення між цими правовими категоріями.

Виклад основного матеріалу. Насамперед слід зауважити, що чинне законодавство не містить поняття «право на торговельну марку». Цивільний кодекс України (надалі – ЦК України) у ч. 1 ст. 418 наводить лише широку дефініцію права інтелектуальної власності, яке становить «*право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений цим Кодексом та іншим законом*». Частиною другою цієї статті також передбачається, що «*право інтелектуальної власності включає особисті немайнові права інтелектуальної власності та (або) майнові права інтелектуальної власності*» [14].

Однією із ключових особливостей торговельної марки як об'єкта інтелектуальної власності є те, що набуття прав на неї супроводжується виникненням у власника лише майнових прав на цей об'єкт. При цьому особисті немайнові права у правомочного суб'єкта можуть виникати лише за умови одночасного поширення на торговельну марку режиму авторського права. Наприклад, якщо зображувальна торговельна марка була створена такою особою, то разом із майновими у останньої автоматично виникають особисті немайнові права на відповідне графічне зображення як об'єкт авторського права. Якщо ж власник прав на торговельну марку не є безпосереднім творцем відповідного об'єкта, тобто не виступає первинним суб'єктом авторських прав, особисті немайнові права у нього не виникають.

До комплексу майнових прав на торговельну марку ЦК України відносить:

- право на використання торговельної марки;
- виключне право дозволяти використання торговельної марки;

– виключне право перешкоджати неправомірному використанню торговельної марки, в тому числі забороняти таке використання;

– інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом [14, ч. 1 ст. 495].

Цей перелік майнових прав на торговельну марку не є вичерпним, а відтак підлягає розширенню та деталізації з урахуванням положень інших нормативно-правових актів. Зокрема, ст. 16 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» (надалі також – «Закон» або «Закон про торговельні марки») до прав майнового характеру дозволяє додатково віднести право передавати (відчужувати) будь-якій особі виключні майнові права інтелектуальної власності на торговельну марку повністю або щодо частини зазначених у свідоцтві товарів і послуг на підставі договору та право надавати дозвіл на використання торговельної марки на підставі ліцензійного договору [5].

Частина 2 ст. 495 ЦК України окремо визначає коло суб'єктів, яким можуть належати майнові права на торговельну марку, а саме:

1. володілець відповідного свідоцтва;
2. володілець міжнародної реєстрації;

3. особа, торговельну марку якої визнано в установленому законом порядку добре відомою.

Таким чином, набуття прав на торговельну марку пов'язується виключно із ініціюванням уповноваженим суб'єктом адміністративно-правових процедур, що здійснюються компетентними органами відповідно до чинних законів та підзаконних актів, а також із безпосередньою участю останнього у їх здійсненні.

Зокрема, для отримання свідоцтва України на торговельну марку особа фасилітує процедуру реєстрації, яку проводить Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій відповідно до Закону про торговельні марки і Правил складання та подання заявки на торговельну марку, заявки на міжнародну реєстрацію, а також проведення експертизи заявки та міжнародної реєстрації з поширенням на Україну (надалі також – Правила). Для набуття правової охорони торговельної марки за міжнародною реєстрацією додатково застосовується процедура, передбачена Правилами до Протоколу до Мадридської угоди та Адміністративною інструкцією щодо його застосування, що реалізується спільно Всесвітньою організацією інтелектуальної власності та Українським національним офісом інтелектуальної власності та інновацій. У свою чергу, процедура визнання торговельної марки добре відомою здійснюється

Апеляційною палатою Українського національного офісу інтелектуальної власності та інновацій на підставі відповідного Регламенту або у судовому порядку.

З урахуванням вищенаведеного, реалізацію прав інтелектуальної власності на торговельну марку можна розглядати як фактичне здійснення уповноваженим суб'єктом правомочностей, набутих у межах адміністративно-правових процедур, що встановлені відповідними нормативно-правовими актами. При цьому широке тлумачення цього поняття дозволяє охопити не лише використання власником майнових прав на торговельну марку у класичному розумінні, а й низку правомочностей організаційно-правового, процедурного та забезпечувального характеру. Такі категорії не є майновими за своєю природою, проте тісно пов'язані з реалізацією майнових прав на торговельну марку.

У цьому контексті найбільш показовими є поняття охорони та захисту, які тривалий час залишаються предметом наукових дискусій у межах різних галузей права та наукових шкіл з огляду на їхню багатогранність і складність тлумачення. Вавженчук С.Я. виокремлює три основні наукові підходи до співвідношення понять «охорона» та «захист»: відповідно до першого, ці поняття ототожнюються і вживаються як синоніми; за другим підходом одне з понять включається до складу іншого; третій підхід чітко розмежовує поняття як різні за своєю природою правові явища [2, С. 45]. Водночас повне ототожнення охорони та захисту є доволі рідкісним у науковій літературі через концептуальну неточність такого підходу, а відтак переважають саме другий і третій підходи, які тією чи іншою мірою розмежовують ці поняття.

Валле В. чітко відмежовує охорону від захисту, наголошуючи на тому, що ці поняття не можна розглядати синонімічно. Відповідно до її позиції, охорона *«означає сукупність економічних, юридичних, політичних та інших заходів, спрямованих на запобігання порушенням прав інтелектуальної власності»*, а *«під захистом юридична наука розуміє заходи, спрямовані на відновлення становища власників прав інтелектуальної власності у разі, якщо такі права були порушені»* [3, С. 15].

Кузнєцова Ю.В. розглядає охорону та захист як два послідовні етапи правового регулювання. На її думку, охорона є ключовою складовою цього процесу, оскільки за її допомогою окреслюються сфери суспільних відносин, що підлягають подальшому правовому захисту. Натомість захист виступає *«правовою гарантією відновлення*

порушених правовідносин, бо саме він надає нам інструментарій для відновлення порушених прав» [7, С. 86]. Таким чином, у запропонованому дослідницькому підході поняття охорони та захисту номінально не перетинаються.

Немеш П.Ф. з одного боку частково включає поняття захисту до змісту охорони, а з іншого – виокремлює його в самостійну категорію, що виходить за межі охорони. На його думку, правовий захист охоплює максимально широкий спектр способів і механізмів відновлення порушених прав особи, зокрема й таких, що прямо не передбачені нормативно-правовими актами. Він зазначає, що «правова охорона торговельної марки являє собою сукупність правових заходів, способів та методів, спрямованих на забезпечення нормальної реалізації прав на торговельну марку відповідно до волевиявлення її власника або законного експлуатанта, а також на захист вказаних прав у випадку їх порушення або оспорування» [8, С. 207]. У свою чергу, «під правовим захистом торговельної марки варто розуміти систему заходів, спрямованих на визнання, відновлення прав, що впливають з спеціального позначення та припинення їх порушень, які застосовуються уповноваженою особою та/або компетентним органом [...] правовий захист не обмежується можливістю застосування лише юридично закріплених захисних механізмів. Особа вправі самостійно обирати будь-які способи захисту, які відповідають змісту порушеного права, характеру правопорушення та його наслідкам» [8, С. 208-209].

Схожої думки дотримується Стефанишин Н.М., яка окремо наголошує на тому, що «правовий захист включається в правову охорону торговельних марок і його необхідність виникає тоді, коли йде мова про порушення прав інтелектуальної власності на торговельну марку, натомість, правова охорона - виникає з моменту реєстрації відповідних прав на торговельну марку і припиняється в момент припинення прав інтелектуальної власності на неї ж, підставами для якої можуть слугувати підстави об'єктивного та суб'єктивного характеру» [11, С. 99].

Обущак О.О. та Обущак С.А. також розглядають захист як складову частину охорони. Водночас вони суттєво звужують зміст поняття захисту, обмежуючи його виключно діяльністю правоохоронних і контролюючих органів та їхніх посадових осіб, що спрямована на припинення відповідних порушень, відновлення порушених прав і створення умов для притягнення винних осіб до відповідальності. Таким чином, у межах їхньої концепції розуміння особа, права

якої порушено, не розглядається у якості суб'єкта, уповноваженого самостійно здійснювати захист. Окрім цього, на думку авторів, захист досить опосередковано охоплюється поняттям реалізації прав: «якщо ж розглядати поняття «захист», то слід зазначити, що воно пов'язане не з нормальною реалізацією прав, а лише з конкретним правопорушенням або оспорюванням прав [...]» [9, С. 77].

Приєднуючись до позиції Бобкової А.Г., Кониченко О.М. зазначає, що охорона «має більш широкий зміст, оскільки охоплює заходи, призначені забезпечити реалізацію суб'єктивних прав і інтересів у непорушеному стані, попередити перешкоди у їхній реалізації, а також захистити у разі порушення, оспорювання чи невизнання прав та інтересів». Його підхід деталізує низку аспектів, які залишилися недостатньо опрацьованими у межах досліджень попередніх авторів, зокрема щодо суб'єктного складу відносин захисту. Кониченко О.М. підкреслює, що «сутність захисту полягає у реагуванні компетентного органу державної влади або самого суб'єкта господарювання на перешкоди у належному здійсненні його суб'єктивних прав та інтересів». Водночас аналіз позиції науковця свідчить, що він не включає поняття захисту до процесу реалізації прав уповноваженим суб'єктом. На його думку, захист має місце лише «у разі посягання на нормальний процес реалізації прав та інтересів осіб» [1, С. 325; 6, С. 30].

Таким чином, у науковій літературі простежується значна кількість підходів до визначення та співвідношення охорони та захисту, а також їхнього взаємозв'язку з поняттям реалізації прав. При цьому кожен із них вирізняється своїми особливостями у тлумаченні змісту та обсягу зазначених категорій, що лише додає правової невизначеності досліджуваній тематиці.

Якщо ж звернутись до тлумачних словників, то можна простежити майже уніфікований підхід щодо отождолення термінів «охорона» та «захист». Зокрема, у тлумачному словнику української мови за редакцією професора Калашника В.С. наводяться наступні значення слова «захист»: «оборона, охорона кого-, чого-небудь від небезпечних дій» та «заступництво, підтримка» [13, с. 362]. Натомість дієслівна форма слова «охорона» у словнику подається з такими значеннями, як «захищати від шкоди, небажаних дій, вартувати, стерегти, пильнувати, оберігати, боронити» [13, с. 604].

Схожим чином у тлумачному словнику української мови Івченко А.О. визначає «захист» через поняття охорони, заступництва [12, С. 147].

Первинне значення терміну «охорона» наводиться як «оберегання від знищення, пошкодження, небезпеки» [12, С. 306].

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови слово «захист» вживається як похідне від слів «захистити», «захистити», «захиститися», «захиститися». При цьому Бусел В.Т. наводить наступні практичні приклади використання цього терміну: «запобігання використанню», «виключення несанкціонованого доступу», «попередження незаконного вилучення», «правила, норми, які охороняють споживача» тощо [4, с. 432]. Термін «охорона» вживається як похідне від дієслова «охороняти». Серед прикладів використання цього слова наводяться такі: «система заходів, спрямованих на запобігання, обмеження і ліквідацію наслідків», «система заходів та способів, спрямованих на збереження», «система заходів, спрямованих на підтримання» тощо [13, с. 870].

Отже, аналіз словникових підходів до дефініювання слів «охорона» та «захист» свідчить про те, що з філологічної точки зору ці поняття розглядаються як взаємозамінні. Відповідно, у розумінні авторів обидва терміни можуть охоплювати як вчинення суб'єктом активних дій, спрямованих на відновлення становища, що існувало до порушення, або усунення негативних наслідків, так і запобігання самому порушенню шляхом застосування превентивних заходів.

На нашу думку, для наближення до вирішення проблеми співвідношення зазначених понять не лише у контексті торговельних марок як об'єкта інтелектуальної власності, а й у загальноюридичному аспекті, доцільно звернутися до Паризької конвенції про охорону промислової власності від 20 березня 1883 року як основоположного міжнародного акта у сфері промислової власності (надалі – Конвенція) та Закону про торговельні марки, прийнятого у 1993 році з урахуванням положень Конвенції.

У ч. 1 ст. 2 Конвенції передбачається, що громадяни кожної країни-учасниці Союзу з охорони промислової власності користуються в усіх інших країнах Союзу тими ж привілеями, що надаються відповідними законами власним громадянам, без обмежень у цих правах. При цьому вказується, що «їх права будуть охоронятися так само, як і права громадян даної країни, і вони будуть користуватися тими ж законними засобами захисту від будь-якого посягання на їх права, якщо при цьому дотримуються умови та формальності, приписувані власним громадянам» [10].

Аналіз наведеного положення Конвенції свідчить про чітке розмежування авторами цього міжнародного документа понять охорони та захисту прав. У розумінні Конвенції охорона пов'язується насамперед з реєстраційними процедурами, які здійснюються уповноваженими органами, відповідальними за реалізацію державної політики у сфері інтелектуальної власності в кожній із країн-учасниць Союзу, а також з правами, що виникають у відповідних суб'єктів на підставі факту реєстрації відповідного об'єкта промислової власності або, у випадку торговельної марки, на підставі визнання її добре відомою. Натомість захист пов'язується з діями правомочних суб'єктів, спрямованими на припинення неправомірних посягань третіх осіб на належний їм об'єкт промислової власності в адміністративному або судовому порядку.

При цьому ключовим є те, що здійснення захисту можливе лише за умови наявності в особи зареєстрованого охоронюваного права на об'єкт промислової власності у країні-учасниці Союзу: «на будь-який продукт, що незаконно споряджений товарним знаком чи фірмовим найменуванням, накладається арешт при ввезенні до тих країн Союзу, в яких цей знак чи фірмове найменування мають право на законну охорону» [10, ч. 1 ст. 9].

Аналогічний підхід до розмежування понять охорони та захисту прав реалізовано й у Законі про торговельні марки. У цьому сенсі показовим є навіть спосіб структурування Закону, де розділи II-IV присвячено аспектам охорони торговельних марок, тоді як розділ VI – захисту прав власників. Незважаючи на відсутність чіткого визначення правової охорони торговельної марки у тексті Закону, аналіз відповідних положень дозволяє трактувати це поняття через призму майнових прав, закріплених у ст. 16 Закону, що надаються особі відносно торговельної марки у результаті її реєстрації та підтверджуються відповідним свідоцтвом. Водночас, відповідно до змісту статей 21 та 22 Закону про торговельні марки, захист може розглядатись як певна сукупність заходів, на вчинення яких уповноважений власник свідоцтва з метою припинення порушень його майнових прав третіми особами в судовому чи іншому порядку.

З урахуванням наведених вище наукових підходів до дефініювання та розмежування понять охорони й захисту, а також способу їх нормативного закріплення у релевантних нормативно-правових актах, можна стверджувати, що наявність правової охорони є обов'язковою передумовою для подальшого захисту прав у разі їх порушен-

ня. У цьому контексті захист і право на захист перебувають у прямій залежності від факту правової охорони, без якої реалізація права на захист є неможливою або, щонайменше, юридично необґрунтованою.

Охорона виступає самостійною та відносно незалежною правовою категорією, мета якої полягає у створенні комплексу юридичних гарантій цілісності та непорушності прав правомочного суб'єкта, а також у попередженні можливих порушень і зловживань з боку третіх осіб. На нашу думку, у контексті прав на торговельні марки найбільш наочним проявом правової охорони є надаване власнику свідоцтва або міжнародної реєстрації право проставляти поряд із торговельною маркою попереджувальне маркування у вигляді латинської літери «R», обведеної колом, для доведення до необмеженого кола осіб факту її реєстрації (надання правової охорони) в Україні. Суть цього інструменту превентивного характеру полягає у створенні максимально сприятливих умов для здійснення правомочним суб'єктом майнових прав на торговельну марку. У цьому сенсі слід погодитися з позицією Немеши П.Ф., Обущак О.О. та Обущак С.А., які вбачають суть правової охорони саме у забезпеченні нормальної реалізації прав на торговельну марку відповідним суб'єктом.

За відсутності посягань на права особи захист як правова категорія перебуває у стані правової неактивності та не потребує реалізації. Необхідність захисту виникає виключно у разі порушення права або за наявності реальної загрози такого порушення з боку іншої особи, після чого правомочний суб'єкт набуває можливості скористатися доступними способами захисту своїх прав у межах юрисдикційної та неюрисдикційної форм. Відповідно, сутність захисту полягає у відновленні такого правового становища, за якого правовласник або інший уповноважений суб'єкт має змогу безперешкодно здійснювати майнові права на торговельну марку.

Отже, питання співвідношення понять «охорона» та «захист» є досить складним та не має однозначної відповіді, а відтак залишається відкритим для подальших наукових дискусій. У контексті прав на торговельні марки можна цілком обґрунтовано відстоювати як часткове включення захисту до змісту охорони, так і розмежування цих категорій з одночасним визнанням безпосередньої залежності захисту від правової охорони. Водночас, незалежно від обраного підходу до їх співвідношення поняття охорони все ж повинно розглядатись як таке, що є ширшим за обсягом від поняття захисту.

При цьому беззаперечним є те, що охорона та захист становлять собою невід'ємні складові реалізації прав уповноваженого суб'єкта. Незважаючи на те, що правова охорона пов'язується передусім із забезпеченням нормального здійснення майнових прав на торговельну марку, повноцінна реалізація цих прав є неможливою без правової можливості усунення перешкод, що можуть виникати у процесі їх здійснення, тобто наявності дієвих механізмів захисту. З огляду на це, полеміка щодо співвідношення понять охорони та захисту не має принципового значення у питанні включення цих понять до обсягу реалізації прав на торговельну марку, оскільки в будь-якому випадку обидва елементи охоплюються цією категорією.

Реалізація майнових прав на торговельні марки передбачає, з одного боку, надання правової охорони шляхом державної реєстрації або визнання марки добре відомою, а з іншого – наявність ефективних засобів правового захисту у разі порушення чи оспорювання таких прав. У межах системного підходу реалізація прав постає як процес, що охоплює як охорону (у її матеріально-правовому значенні), так і захист (у його процесуально-правовому аспекті), що дозволяє забезпечити цілісність правового режиму торговельної марки.

З огляду на особливості здійснення охорони та захисту у сфері прав на торговельні марки, також вважаємо за доцільне запропонувати визначення цих понять як у вузькому значенні – в контексті правового режиму торговельних марок, так і в універсальному загальноюридичному сенсі.

Охорона прав на торговельну марку – це сукупність правових заходів і гарантій, що надаються правомочному суб'єкту з моменту державної реєстрації торговельної марки або визнання її добре відомою, спрямованих на забезпечення належного здійснення останнім майнових прав на неї та запобігання неправомірним посяганням третіх осіб.

Захист прав на торговельну марку – це система правових заходів, спрямованих на відновлення порушених, невизнаних чи оспорюваних майнових прав правомочного суб'єкта, які можуть бути застосовані ним з моменту державної реєстрації торговельної марки або визнання її добре відомою у встановленому законом порядку.

Правова охорона – це сукупність правових заходів і гарантій, спрямованих на забезпечення належного здійснення останнім майнових прав на неї та запобігання неправомірним посяганням третіх осіб.

Правовий захист – це система правових заходів, спрямованих на відновлення порушених, невизнаних чи оспорюваних майнових прав правомочного суб'єкта.

Висновки. За результатами проведеного дослідження можна зробити висновок, що поняття охорони та захисту прав інтелектуальної власності на торговельну марку не є тотожними як за змістом, так і за обсягом. З правової точки зору цілком обґрунтованим є співвідношення їх як цілого та частини, а також як окремих категорій. При цьому, охорона завжди передуює захисту, оскільки виникає з моменту державної реєстрації прав на торговельну марку і припиняється в момент припинення прав інтелектуальної власності на неї. На відміну від охорони, захист перебуває у стані правової неактивності до моменту настання порушення, невизнання чи оспорювання майнових прав правомочного суб'єкта на торговельну марку. У свою чергу, реалізація прав на торговельну марку повністю охоплює охорону та захист, які виступають однаково важливими елементами здійснення майнових прав уповноваженим суб'єктом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бобкова А. Г., Моїсєєв Ю. О., Павлюченко Ю. М. та ін. Господарське право : практикум. Харків : Право. 2018. 592 с.
2. Вавженчук С. Я. Співвідношення понять «захист» та «охорона» трудових прав в чинному законодавстві. Форум права. 2010. № 1. С. 45–49. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2010_1_9
3. Валле В. Парадокси права інтелектуальної власності : монографія. Київ : Освіта України, 2010. 448с.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000. Уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. VIII, 1728 с.
5. Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» : від 15.12.1993 р., № 3689-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12/ed20241229#top>
6. Кониченко О. М. Захист прав суб'єктів господарювання від порушень та посягань органів державної влади : дис. ... доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» у галузі знань 08 «Право». Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2021. 210 с. URL: <https://abstracts.donnu.edu.ua/issue/%20view/409>
7. Кузнецова Ю. В. Актуальні питання правової охорони і правового захисту об'єктів права інтелектуальної власності в Україні. Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія : Економічні науки. 2018. Вип. 35. С. 84–90. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VPDTU_ek_2018_35_14
8. Немеш П.Ф. Поняття та співвідношення правової охорони та правового захисту торговельних марок. Часопис Київського університету права. 2010. № 3. С. 207–209. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/23591>
9. Обущак О. О. Адміністративне регулювання у сфері охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності. Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2009. Вип. 36. С. 75–85. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpvgvzdia_2009_36_9
10. Паризька конвенція про охорону промислової власності 1883 р. (переглянута у Брюсселі 14 грудня 1900 р., у Вашингтоні 2 червня 1911 р., у Гаазі 6 листопада 1925 р., у Лондоні 2 червня 1934 р., у Лісабоні 31 жовтня 1958 р., у Стокгольмі 14 липня 1967 р., змінена 2 жовтня 1979 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_123#top
11. Стефанишин Н. М. Поняття та зміст правової охорони та правового захисту торговельних марок за законодавством України та законодавством ЄС. Наука і техніка сьогодні. 2023. № 9(23). URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nts/article/view/5590/5622>
12. Тлумачний словник української мови. Івченко А.О. Харків: ФОЛІО, 2002. 543 с. (Бібліотека державної мови).
13. Тлумачний словник української мови: понад 12 500 статей (близько 40 000 слів). За ред. д-ра філологічних наук, проф. В. С. Калашника. 2-ге вид., випр. і доп. Х.: Прапор, 2005. 992 с.
14. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р., № 435–IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

REFERENCES:

1. Bobkova, A. H., Moisieiev, Yu. O., Pavliuchenko, Yu. M., et al. (2018). Hospodarske pravo: praktykum [Commercial law: Practical course]. Pravo.
2. Vavzhenchuk, S. Ya. (2010). Spivvidnoshennia poniat "zakhyst" ta "okhorona" trudovykh prav v chynnomu zakonodavstvi [Correlation of the concepts "protection" and "safeguarding" of labor rights in current legislation]. *Forum prava*, (1), 45–49. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2010_1_9
3. Valle, V. (2010). Paradoksy prava intelektualnoi vlasnosti: Monohrafiia [Paradoxes of intellectual property law: Monograph]. Osvita Ukrainy.
4. Busel, V. T. (Ed.). (2005). Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy: 250000 [Com-

- prehensive explanatory dictionary of modern Ukrainian language: 250,000 entries]. Perun.
5. Zakon Ukrainy "Pro okhoronu prav na znaky dlia tovariv i posluh" vid 15 hrudnia 1993 r. No. 3689-XII [Law of Ukraine "On the Protection of Rights to Marks for Goods and Services" of December 15, 1993, No. 3689-XII]. (2024). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12/ed20241229#top>
 6. Konichenko, O. M. (2021). Zakhyst prav subiektiv hospodariuvannya vid porushen ta posiahan orhaniv derzhavnoi vlady [Protection of business entities' rights from violations and encroachments by public authorities] (Doctoral dissertation, Vasyl Stus Donetsk National University). Retrieved from: <https://abstracts.donnu.edu.ua/issue/%20view/409>
 7. Kuznetsova, Yu. V. (2018). Aktualni pytannia pravovoi okhorony i pravovoho zakhystu obektiv prava intelektualnoi vlasnosti v Ukraini [Current issues of legal safeguarding and protection of intellectual property objects in Ukraine]. *Visnyk Pryazovskoho derzhavnoho tekhnichnoho universytetu. Seriya: Ekonomichni nauky*, 35, 84–90. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VPDTU_ek_2018_35_14
 8. Nemesh, P. F. (2010). Poniattia ta spivvidnoshennia pravovoi okhorony ta pravovoho zakhystu torhovelnykh marok [Concept and correlation of legal protection and legal safeguarding of trademarks]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*, (3), 207–209. Retrieved from: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/23591>
 9. Obushchak, O. O. (2009). Administratyvne rehu-liuvannya u sferi okhorony prav na obiekty intelektualnoi vlasnosti [Administrative regulation in the field of intellectual property rights protection]. *Humanitarnyi visnyk Zaporizkoi derzhavnoi inzhenernoi akademii*, 36, 75–85. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpvgvzdia_2009_36_9
 10. Paryzka konventsia pro okhoronu promyslovoi vlasnosti 1883 r. (... 1979 r.) [Paris Convention for the Protection of Industrial Property, 1883 (as revised to 1979)]. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_123#top
 11. Stefanyshyn, N. M. (2023). Poniattia ta zmist pravovoi okhorony ta pravovoho zakhystu torhovelnykh marok za zakonodavstvom Ukrainy ta ES [Concept and content of legal protection and legal safeguarding of trademarks in the legislation of Ukraine and the EU]. *Nauka i tekhnika sohodni*, 9(23). Retrieved from: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nts/article/view/5590/5622>
 12. Ivchenko, A. O. (2002). *Tumachnyi slovnyk ukrainskoi movy* [Explanatory dictionary of the Ukrainian language]. Folio.
 13. Kalashnyk, V. S. (Ed.). (2005). *Tumachnyi slovnyk ukrainskoi movy: ponad 12 500 statei (blyzko 40 000 slov)* [Explanatory dictionary of the Ukrainian language: over 12,500 entries (about 40,000 words)] (2nd ed.). Prapor.
 14. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 16.01.2003 r. No. 435-IV [Civil Code of Ukraine: Law of Ukraine of January 16, 2003, No. 435-IV]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
- Дата надходження статті: 20.09.2025
Дата прийняття статті: 15.10.2025
Опубліковано: 04.12.2025